

РЕАЛИЗАЦИЈА РУСКИХ ФОНЕМА /Е/ И /А/ КРОЗ ПРИЗМУ ОРТОГРАФСКИХ ГРЕШАКА КОРИСНИКА ИНТЕРНЕТА

У раду се разматра реализација руских фонема /е/ (графички знак *е*) и /а/ (графички знаци *я*, *а*) у неакцентованим слоговима иза меких сугласника, тј. у првом и другом степу редукције. Даје се преглед знакова којима се бележе гласови (вокали) у поменутим позицијама ([и], [’и], [и^е], [и^а], [э], [ь]) и њихов опис. Полази се од чињенице да тако означени и описани гласови странцима не гарантују увек жељени изговор. С друге стране, може се приметити да изворни говорници руског језика показују несигурност при писању одговарајућих графема у наведеним позицијама. Несигурност се огледа у грешкама у виду писања графеме *и* уместо графеме *е* и обрнуто (нпр. **дитиктив* – детектив; **преоритет*, **приоретет* – приоритет) и замене графема *е* и *я* (нпр. **масляница* – масленица, **серебрянный* – серебряный). Наведено упућује на закључак да поменуте ортографске грешке изворних говорника руског језика могу странцима бити од помоћи при усвајању изговора разматраних гласова. У раду је анализиран материјал који је настао као резултат активности корисника руског сегмента интернета.

Кључне речи: руски језик као страни, фонетика, фонема, ортографија, ортоепија, фонетска транскрипција.

The paper discusses the realization of the Russian phonemes /e/ (graphic sign *e*) and /a/ (graphic signs *я*, *а*) in unstressed syllables after soft consonants, i.e. in the first and second degrees of reduction. First, we give an overview of the signs which the vowels in the mentioned positions ([и], [’и], [и^е], [и^а], [э], [ь]) are spelled with and their descriptions. The reason for this lies in the fact that the spelling and the description of the vowels do not always guarantee the desired pronunciation to foreign language learners. On the other hand, it has been noted that native speakers of Russian show uncertainty in writing the appropriate graphemes in these positions. They make mistakes in using the grapheme *и* instead of the grapheme *е* and vice versa (e.g. **дитиктив* – детектив; **преоритет*, **приоретет* – приоритет) and interchanging the graphemes *е* and *я* (e.g. **масляница* – масленица, **серебрянный* – серебряный). All this leads to the conclusion that the mentioned orthographic errors of Russian speakers can be useful for Russian language learners in mastering the pronunciation of the vowels in question. The analyzed material comes from a corpus of texts written by Russian users of the Internet.

Keywords: Russian as a foreign language, phonetics, phonemes, orthoepy, orthography, phonetic transcription.

Увод. Изговор је један од најсложенијих аспеката учења страног језика, а тиме и постизања језичке компетенције. Студије руског језика пружају знања из области фонетике која се, између осталог, односе на опис гласова и њихово обележавање путем фонетске транскрипције. Дата знања подразумевају информације о положају говорних органа и њиховој улози у образовању сугласника и самогласника, тј. упознавање са сугласничким и самогласничким системом руског језика чија се сложеност темељи на различитим диференцијалним

особинама. Код сугласника су то тврдоћа – мекоћа, начин и место творбе, звучност – беззвучност, а код самогласника кретање језика по вертикали (висина), кретање језика по хоризонталу (ред), учешће усана. Наведена знања, потпомогнута фонетском транскрипцијом, значајна су за усвајање изговора, али често нису довољна. Савладавању ове компоненте при изучавању страног језика умногоме доприноси слушање и опонашање, у идеалном случају, изворних говорника, али се дешава да чак ни они не могу увек са сигурношћу да одреде који глас изговарају у одређеним позицијама.¹ У складу с тим, овај рад представља покушај да се помоћу данас доступних извора додатно осветли мали сегмент везан за изговор неких гласова руског језика.

Изговор вокала руског језика у првом реду зависи од тога да ли се они налазе у акцентованом (јак положај) или неакцентованом слогу (слаб положај), будући да вокали у неакцентованим слоговима подлежу редукцији – квантитативној (краћи су и слабији од акцентованих) и квалитативној, која подразумева промене у изговору вокала у односу на његово звучање у акцентованом слогу. На тај начин једна вокалска фонема може имати различиту гласовну реализацију, нпр. акустички различити гласови сврставају се у фонему /e^h/: *цѣлый, местá, перенесенá*. У овом раду у центру интересовања је гласовна реализација фонема /e/ и /a/ у неакцентованим слоговима иза меких сугласника.

2. ГЛАСОВНА РЕАЛИЗАЦИЈА ФОНЕМА /e/ И /a/ У НЕАКЦЕНТОВАНИМ СЛОГОВИМА ИЗА МЕКИХ СУГЛАСНИКА. У руској литератури која садржи информације о гласовном систему руског језика (Брызгунова 1977; Аванесов 1984; Шанский и др. 1987; Касаткин 2003; Панков и др. 2004; Савкова 2007; Скрипник и др. 2010) за означавање вокала у неакцентованим слоговима на месту слова *e* и *я*³ (вокали у позицији иза меких сугласника) у транскрипцији се употребљавају различити знаци: [и], [’и], [и^е], [и^а], [э], [ь]. Разлика се примећује и код описивања датих гласова, чији се изговор одређује у односу на степен редукције, тј. у односу на то да ли је реч о првом преакценатском слогу (први степен редукције) или о осталим неакцентованим слоговима (други степен редукције).

2.1. ПРВИ СТЕПЕН РЕДУКЦИЈЕ. Глас који се на месту слова *e* и *я* изговара у првом преакценатском слогу иза меких сугласника означава се и описује на следеће начине:

1) кратки слаби вокал [и]; иза [ј] и [ј̣] вокал сличан [и]:

e – [свѣтлѡ] (*светло*)⁴

¹ Одређивање изговора вокала у постаценатским слоговима иза меких сугласника у руском језику понекад представља потешкоћу чак и за фонетичара, будући да се могу срести неодређени гласови прелазног карактера које је потребно сврстати у одговарајући акустички тип. Наведене потешкоће потврђују и резултати истраживања према којима највећи број испитаника не може да одреди изговорене гласове обележене вокалима у постаценатским слоговима иза меких сугласника (Крысин и др. 1974: 111–112).

² Одговарајући глас, у зависности од извора, обележава се знацима э или е.

³ После сугласника [ч] и [ш:] реч је о графичком знаку а.

⁴ Фонетска транскрипција наводи се према изворницима. У приручнику (Панков и др. 2004: 45) за означавање гласа у овом положају употребљава се знак [’и]: [п’ридмѣт] (*предмет*).

я – [Лб́исн́а́т]⁵ (*объясня́ть*), [йи́цѡ] (*яйцо́*)⁶ (Брызгунова 1977: 30, 58);

2) глас близак [и]; донекле ослабљен глас предњег реда, средњи између [и] и [е] по степену уздигнутости језика – [ə]⁷ (језик је у нижем положају него при изговору [и], а у вишем него при изговору [е]):

е – [дə]рѣвня (*деревня́*), [рə]ка́ (*река́*)

я – [мə]сн́ик (*мясник*), [рə]б́ина (*рыба́ина*) (Аванесов 1984: 95);

3) глас [и] са склоношћу према [е] – [и^е]:

е – [н́и^ес]у́ (*несу́*), [в-л́и^ес]у́ (*в лесу́*)

я – [п́и^ет]а́к (*пята́к*) (Шанский и др. 1987: 111);⁸

4) ослабљен глас [и^о]:

е – [л́и^од]о́к (*ледо́к*), [п́и^ош]ко́м (*пешко́м*)

я – [п́и^от]а́к (*пята́к*) (Скрипник и др. 2010: 10);

5) [и^о]:

е – д[и^о]ла́ (*дела́*), мудр[и^о]ца́ (*мудреца́*), н[и^о]су́ (*несу́*), р[и^о]ка́ (*река́*)

я – земл[и^о]ка́ (*земляка́*), п[и^о]та́к (*пята́к*) (Касаткин 2003: 135, 170).

2.2. Други степен редукције. Глас који се на месту слова *е* и *я* изговара у поста акценатским и у осталим слоговима иза меких сугласника означава се и описује на следеће начине:

1) глас близак [и]; средњи између [е] и [и] по степену уздигнутости језика – [ə] (много редукованији него у првом предакценатском слогу):

е – [вə́ли]ка́ (*велика́*), [вə́сə́л]е́й (*веселéй*), [чə́л]а́вѣ́к (*челове́к*), [чə́м]а́дана́ (*чемо́дана́*), в́ы[нə́]су (*вы́несу*), в́ы[лə́]зу (*вы́лезу*), в́ы[сə́]ку (*вы́секу*), в́ы[мə́]ту (*вы́мету*), [о́чə́рə́т] (*о́чере́дь*), [п́рə́сə́т] (*п́росе́дь*), [о́чə́рə́д]и (*о́чере́ди*)

⁵ Глас који се изговара на месту слова *а* и *о* на апсолутном почетку речи и у првом предакценатском слогу (иза тврдих сугласника) у литератури се обележава знаковима [ā] и [Λ].

⁶ Глас који се у разматраној позицији изговара на месту слова *я* одређује се и као кратко [и]: в́згл[и́]нул (*взгля́нул*), т[и́]жельный (*тя́желый*); вокал у истој позицији иза сугласника [ч] и [ш]: ч[и́]с[и́] (*часы́*), щ[и́]вель (*щавéль*), док се за вокал на месту слова *е* тврди да је ближи вокалу [и]: в[и́]сна (*весна́*) (Савкова 2007: 53).

⁷ У овој позицији граница између [и] и [ə] је условна «так как этимологическое [и] само в этом положении в основном массиве слов нейтрального стиля произносится менее энергично, с меньшим подъемом языка, т. е. как [ə]». У складу с тим, изговор вокала на месту графема *я* (*а*) и *е* је много ближи изговору [и] него [е]. Док се у акцендованим слоговима разликују вокали [е], [а] и [и], на месту њихових неакцендованих аналога на после меких сугласника изговара се исти глас (у мањој мери ослабљен у првом предакценатском слогу, а у већој у другим неакцендованим слоговима) обележен знаком [ə]. Другим речима, долази до неутрализације ових вокала, тј. «система безударных гласных не различает разные степени подъема и упрощается до противопоставления [ə] и [у] по признаку отсутствия или наличия лабиализации» (Аванесов 1984: 59, 96–97).

⁸ И у домаћој литератури се за варијанту првог степена редукције у транскрипцији употребљава знак [и^е] – „ненапругнут вокал који по степену подизања језика стоји на средини између [е] и [и]”. При томе се наводи да се језик у већој мери подиже према положају за изговор ненаглашеног вокала [и], уколико је следећи сугласник мек: [сн́и^ел]о́ (*село́*), [чн́и^ерт]а́ (*черта́*), [јн́и^ез]ы́к (*язы́к*), [ш́и^ед]и́т (*щадíть*) (Јазих 1977: 38).

я – [прѐмЛтá] (*прямотá*), [ЛчѐрЛвáт] (*очаровáть*), [чѐсЛвóй] (*часовóй*)

я⁹ – испред тврдих сугласника: вѣ[тѣ]ну (*вѣтяну*), при[нѣ]ты (*принѣты*), вѣг[лѣ]нул (*вѣглянул*), нá[чѣ]ты (*нáчаты*), рѣб[чѣ]тый (*рубчатый*), ствóр[чѣ]тый (*ствóрчатый*)

я – испред меких сугласника: вѣ[тѣ]ни (*вѣтяни*), вѣг[лѣ]ни (*вѣгляни*), вѣк[лѣ]нчил (*вѣклянчил*), вѣ[тѣ]зи (*вѣтязи*), на при[вѣ]зи (*на привѣзи*), на плó[ш:ѣ]ди (*на плóщади*)

я – у последњем затвореном слогу: вѣ[тѣс] (*вѣтязь*), плó[ш:ѣт] (*плóщадь*)¹⁰ (Аванесов 1984: 97–98);

2) кратки слаби глас [ѣ]:

е – [вѣсѣль] (*вѣсело*) (Брызгунова 1977: 58)¹¹;

3) ослабљени или редуковани вокал предњег реда, средње-високи по степену уздигнутости језика («средне-верхнего подъема») – [ѣ]¹²:

е – вѣ[нѣс] (*вѣнес*), вѣ[вѣс] (*вѣвез*) (Шанский и др. 1987: 110);

4) у односу на [и³] још слабији глас [ѣ]:

е – [лѣдЛкóл] (*ледокóл*), [пѣри³нóс] (*перенóс*)

я – [пѣтЛкѣй] (*пятакѣй*) (Скрипник и др. 2010: 10);

5) [и³]:

е – д[и³]ловóй (*деловóй*), вѣд[и³]лка (*вѣделка*), стáр[и³]ц (*стáрец*)

я – п[и³]тачóк (*пятачóк*), нá п[и³]ть (*нá пять*) (Касаткин 2003: 135).

Из свега наведеног се може видети да се изговор неакцентованих вокала иза меких сугласника, с једне стране, у свим позицијама изједначава, док се, с друге стране, покушава указати на разлику између вокала у првом предакценатском и осталим слоговима. У складу с тим, говори се о неутрализацији [а], [е] и [и] у

⁹ Глас [ѣ] изговара се на месту слова *я* (а) и у постакценатским слоговима (не у наставцима) испред тврдих и меких сугласника, као и у последњем затвореном слогу (Аванесов 1984: 98–99). О вокалима на месту слова *е* и *я* (а) после меких сугласника у граматичким наставцима в. (Аванесов 1984: 99–101).

¹⁰ У последњем постакценатском затвореном слогу иза меких сугласника на месту слова *я* (а) (не у наставку) напредо с [ѣ] (гласом блиским [и]) може се изговарати и отворенији глас (у већем степену задњег реда) [ѣ]: при[нѣ]т и при[нѣ]т (*принѣт*), зá[нѣ]т и зá[нѣ]т (*зánѣт*), нá[чѣ]т и нá[чѣ]т (*нáчѣт*) (Аванесов 1984: 98–99).

¹¹ Глас који се изговара иза [ј] и [ј̣] описује се као вокал сличан [и]: [мóйѣц:ѣ] (*мóѣтся*), те се напомиње да се у крајњим слоговима вокали изговарају јасније чиме се избегава мешање облика, уп.: *песня* [пѣснѣ³] – *песни*, *платье* [плáѣ³] – *платья* (Брызгунова 1977: 30, 58).

¹² Једнако означен глас који се у постакценатским слоговима изговара на месту слова *е* одређује се и као ближи вокалу [и]: трѣпѣт (*трѣпет*) (Савкова 2007: 53). За варијанту другог степена редукције исти знак употребљава се и у домаћој литератури: [чѣлѣвѣк] (*человѣк*), [вѣдѣт] (*вѣдетъ*), [дѣвѣт] (*девятъ*). Реч је, као што је већ поменуто, о ненапрегнутом вокалу између [е] и [и] по степену подизања језика. Дати глас је у разматраним позицијама редукован у већој мери него у слогу непосредно испред наглашеног вокала (Јазић 1977: 38). У приручнику (Панков и др. 2004: 45) за глас који се изговара у неакцентованим слоговима (осим првог предакценатског) употребљава се знак [ѣ] (кратки глас близак гласу [и]): [прѣдикáт] (*предикáт*), [кóмплѣкс] (*кóмплекс*).

једном вокалу: «<...> в нейтральном стиле произносится ослабленный (в меньшей степени в 1-м предударном слоге, в большей степени — в других безударных слогах) гласный, средний между [и] и [е], более близкий к [и], который обозначаем знаком — [э] <...>». Уп.: [мэ́лá] (*милá* и *мелá*), [увэ́да́т] (*увяда́ть* и *увидáть*), [лэ́сá] (*лесá* и *лисá*), [в́ытэ́ну], [в́ынэ́су], [в́ылэ́зу] (Аванесов 1984: 59–60).

Без обзира на то о којем је начину означавања гласова реч, оно не гарантује у анализираним позицијама одсуство јасног изговора гласова [а] и [е] код странаца.¹³ Такав изговор доводи се, наравно, у везу са словним саставом речи («буквенное произношение»). Тако слово *е* у оквиру речи (нпр. *сестра́*), без обзира на знање њеног гласовног састава (фонетске транскрипције), може проузроковати изговор у корист вокала [е]. Исто тако, слово *я* (нпр. *язы́к*) може утицати на изговор у корист вокала [а]. На говорнике српског језика утиче и разлика у изговору речи двају језика које имају исти словни састав, уп.: срп. *сестра* : рус. *сестра́*; срп. *ре́ка* : рус. *река́*. С друге стране, наведено помаже говорницима српског језика да избегну ортографске грешке тамо где их изворни говорници руског језика могу правити. И управо њихове ортографске грешке могу бити корисне при усвајању изговора овде анализираних гласова.

3. МАТЕРИАЛ ИЗ ЕЛЕКТРОНСКИХ ИЗВОРА. Изражавање путем интернета подразумева активност великог броја људи и представља извор различитих информација. Тако праћење писаног материјала на руском сегменту интернета омогућава издвајање информација везаних за изговор појединих гласова датог језика. Реч је о томе да интернет пружа могућност изражавања људима различитог степена образовања што повећава вероватност појаве неправилно написаних речи. Истовремено, тако написане речи и представљају извор информација о томе које гласове у одређеним позицијама подразумевају говорници руског језика. Богат извор оваквих информација представљају и подаци о грешкама које се прикупљају у оквиру пројекта *Работа над ошибками* компаније Яндекс (yandex.ru). Реч је о грешкама које праве корисници претраживача дате компаније, нпр.

– међусобна замена слова *е* и *и*:

приверéдливый: *преви́редлевый

эликсѝр: *элекси́р

прецеде́нт: *при́цедент

Геленджѝк: *Ги́ленджѝк

заберéменеть: *заби́ременеть

¹³ „Аканье” («яканье»: заглянуть, объявление, появление, проявить, разъяснить, разъясать, посвящение, разъясненный, Язык) се доживљава као дијалектизам или као «акцентная речь нерусского человека», а не звуче руски ни речи с јасним изговором вокала [е] на крају придева у множини: синиЕ, красныЕ, добрыЕ, быстрыЕ, промышленныЕ, хозяйственныЕ, смелыЕ. У том положају вокал [е] по ортоепским законима звучи као кратко [и] («Добрыѝ, смелыѝ люди», «Промышленныѝ предприятия», «Красныѝ, белыѝ, желтыѝ, черныѝ розы»), а обележава се знаком Ъ (Савкова 2001: 53–54). О изговору гласова на месту слова *е* и *я* (а) у различитим стиливима в. у (Аванесов 1984: 96–97).

наподобіе: *на подобии¹⁴

дизáйн: *дезайн

извині́те: *извените

миллио́н: *милеон

хамелео́н: *хамелион

детектíв: *дитиктив

хиромáнтia: *херомантия

в постéли: *в постеле

– различите варијанте грешака унутар једне речи:

неприёмлемый: *ниприемлемый, *неприемлимый, *непреемлимый

дискримина́ция: *дескриминация, *дискреминация

интеллиге́нтный: *интиллегентный, *интелегентный

реферáт: *рефират, *риферат, *рифират

меридиáн: *миридиан, *миреддиан, *мередеан

архитекту́ра: *архетектура, *архитиктура

приорите́т: *преоритет, *приоретет

– грешке код писања одричних речи или префикса *не* и *ни*:

ни при чем: *не при чем

не к успе́ху: *ни к успеху

неприёмлемый: *ниприемлемый

– међусобна замена слова *е* и *я*:

ма́сленица: *масляница

сереб́ряный: *серебранный.

На исто указују и други извори који садрже неправилно написане речи или питања о правилним облицима речи, при чему је приметна учесталост грешака код писања речи страног порекла и писања речи или префикса *не*, *ни*:

Коррупция как способ легитимации власти (law.edu) – наслов чланка

Автор статьи децлтант, либо сознательно манипулирует читателями, используя их безграмотность. (ria.ru) – коментар уз новински чланак

Как правильно написать: легетимный, легитимный, лигитимный, лигетимный? (bolshoyvopros)

Что такое гигцмон? (otvet.mail.ru)

Ни при чем или не при чем – как писать правильно? (marmore)

«Не один» или «ни один»: как правильно писать? (bolshoyvopros)

Међутим, и у другим случајевима корисници интернета показују несигурност у вези са словима на позицијама вокала [е], [а] и [и] нарочито ако су они део именичких или глаголских наставака:

¹⁴ Не обележавају се ортографске грешке које нису предмет ове анализе: *на подобии (*наподобие*), *милеон (*миллион*), *интелегентный (*интеллигентный*), *серебранный (*серебряный*).

Как правильно писать, «и» или «е» в словах «выбИраем», «выбЕрите»? (bolshoyvopros)

Как правильно писать: сколько стоит или стоят эти книги? (znaniya)

Как узнать, что писать в конце существительного («Е» или «И»)? (otvet.mail.ru)

Как понять, где пишется окончание «Е» или «И»? Например, на праздник... (znaniya)

Как определить, что писать на конце глаголов -е или -и? Например, в каком ряду в обоих словах пропущена буква Е? 1) перемел...шь, выдвига...мый, 2) прибежн...шь, выправ...вший, 3) залез...нный, 4) задума...шь, нянч...вший (otvet.mail.ru)

Подскажите, в каких случаях в конце слова пишется «я», а в каких «е»? (otvet.mail.ru)

Изворни говорници руског језика, који нису сигурни у словни састав речи, могу правити ортографске грешке у позицијама графичких знакова *е* и *и* (у случају када они означавају неакцентоване вокале), будући да на тим позицијама изговарају исти глас. Одличан пример за то су речи у којима је присутна двострука или чак вишеструка замена поменутих слова. Тако се на месту слова *и* појављује *е* и обрнуто – *е* у позицији *и*: *превиредлевый – приверёдливый, *интиллегентный – интеллигéntный, *миредиан – мериди́ан, *непреемлимый – неприёмлемый.

Међутим, остаје и даље питање звучања и изговора гласова у разматраним позицијама. Да је реч о гласу веома блиском [и] првенствено потврђују грешке са словом *и* на месту *е* (*прицедент – прецедént, *Гиленджик – Геленджик, *хамелион – хамелео́н, *рифферат – реферáт, *рефират – реферáт, *ниприемлемый – неприёмлемый, *неприемлимый – неприёмлемый, *ни к успеху – не к успе́ху, *забиременеть – забере́менеть, *лигитимная – легитимная, *миридиан – мериди́ан, *дитиктив – детектíв, *гигимон – гегемóн).¹⁵ Истовремено, ортографске грешке које су резултат писања слова *е* на месту слова *и* не указују на изговор у корист вокала [е], већ говоре о несигурности код избора правилног слова управо због истоветног изговора гласова у позицијама поменутих графичких знакова: *элексир – эликсíр, *дескриминация – дискримина́ция, *дискреминация – дискримина́ция, *херомантия – хиромáнтia, *извените – извини́те, *не при чём – ни при чём, *дезайн – дизáйн, *в постеле – в постéли, *преоритет – приоритéт, *приоретет – приоритéт, *интелегентный – интеллигéntный, *мередеан – мериди́ан.¹⁶

¹⁵ У савременом руском књижевном језику доминира икање («иканье»), тј. подударње вокалских фонема иза меких сугласника које се огледа у гласу [и], тј. [и³], уп.: п[и³]ла́ (пила́), хо́д[и³]т (хо́дит), о́був[и³] (о́буви), р[и³]ка́ (река́), п[и³]та́к (пята́к). У 19. веку за руски књижевни језик било је карактеристично екање («эканье») које на истим местима подразумева глас [э]: р[э³]ка́ (река́), н[э³]су́ (несу́), п[э³]та́к (пята́к), али п[и³]ла́ (пила́) (Касаткин 2003: 170).

¹⁶ Међусобна замена слова *е* и *и* примећена је и иза тврдих сугласника, нпр. инцидént – *инцендент, официа́льный – *офицеальный, недви́жимость – *недвижемость. Говорници руског језика у овим се позицијама двоуме између слова *е* и *и* јер се у предакценатским слоговима (редукција је слабија у првом предакценатском слогу) на месту слова *е* изговара вокал

Гласовну реализацију фонеме /а/ у неакцентованим слоговима иза меких сугласника, тј. на месту слова *я*, ортографске грешке посредно откривају. Чињеница да се у истим позицијама замењују слова *е* и *я* (*масляница – ма́сленица, *се-ребренний – се́ребряный) говори у прилог изједначавања гласова који се датим словима обележавају, што значи да се и фонема /а/ у анализираним позицијама реализује као глас веома близак гласу [и].

Наведене ортографске грешке тако потврђују да се фонеме /е/ и /а/ у ненаглашеним слоговима иза меких сугласника у изговору изворних говорника руског језика неутралишу у гласу веома блиском [и] и то у свим позицијама, тј. без обзира на степен редукције: реферат – *рефират; детектив – *дитиктив; гегемон – *гигимон; дискриминация – *дескриминация, *дискреминация; эликсир – *элексир; масляница – *масляница.

4. Закључак. Будући да се приликом реализације фонема /а/ и /е/ у неакцентованим слоговима (у првом предакценатском слогу и у осталим неакцентованим слоговима) иза меких сугласника (на месту графичких знакова *е* и *я/а*) код странаца који уче руски језик примећује „акање” и „екање”, ортографске грешке изворних говорника руског језика могу бити од помоћи при усвајању изговора гласова у наведеним позицијама. Реч је о томе да ортографске грешке непосредно или посредно показују које гласове изворни говорници руског језика имају у виду у датим позицијама. Њихове грешке потврђују да је за савремени руски језик карактеристично „икање” које подразумева неутрализацију гласова означених словима *е*, *я/а* и *и* у неакцентованим слоговима иза меких сугласника, оличену у гласу веома блиском гласу [и] или чак једнаком њему.

Цитирана литература

Аванесов, Рубен И. Русское литературное произношение. Москва: Просвещение, 1984.

[Avanesov, Ruben I. Russkoe literaturnoe proiznoshenie. Moskva: Prosveshchenie, 1984]

Брызгунова, Елена А. Звуки и интонация русской речи. Москва: Русский язык, 1977.

[Bryzgunova, Elena A. Zvuki i intonaciâ russkoï rechi. Moskva: Russkij iazyk, 1977]

Јазић, Ђорђе. Основи фонетике руског језика: руски гласовни систем у поређењу са српскохрватским. Београд: Научна књига, 1977.

[Jazić Đorđe. Osnovi fonetike ruskog jezika: ruski glasovni sistem u poređenju sa srpskohrvatskim. Beograd: Naučna knjiga, 1977]

Касаткин, Леонид Л. Фонетика современного русского литературного языка. Москва: Изд-во МГУ, 2003.

[Kasatkin, Leonid L. Fonetika sovremennogo russkogo literaturnogo iazyka. Moskva: Izd-vo MGU, 2003]

Крысин, Леонид П., Вера Л. Воронцова, Марина Я. Гловинская, Елена И. Голанова, Надежда Е. Ильина, Маргарита В. Китайгородская, Светлана М. Кузьмина. Русский язык по данным массового обследования (опыт социально-лингвистического изу-

«по своему качеству средний между отодвинутым назад [э] и [ы], который обозначим через [ыʲ]», док се у постаценатским слоговима изговара глас средњег реда и средње висине [ъ] (Аванесов 1984: 94).

чения). Москва: Наука, 1974.

[Krysin, Leonid P., Vera L. Vorontsova, Marina Ia. Glovinskaiā, Elena I. Golanova, Nadezhda E. Il'ina, Margarita V. Kitaigorodskaiā, Svetlana M. Kuz'mina. Russkii iazyk po dannym massovogo obsledovaniia (opyt sotsial'no-lingvisticheskogo izucheniia). Moskva: Nauka, 1974]

Панков, Федор И., Елена Л. Бархударова. Русская фонетика и интонация: Практическое пособие для иностранных магистрантов-лингвистов. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 2004.

[Pankov, Fedor I., Elena L. Barkhudarova. Russkaiā fonetika i intonatīiā: Prakticheskoe posobie dliā inostrannykh magistrantov-lingvistov. Moskva: Izd-vo Mosk. un-ta, 2004]

Савкова, Зинаида В. Искусство оратора. Москва: ИВЭСЭП; Знание, 2007. <<http://www.studfiles.net/preview/395684>> 05.02.2018.

[Savkova, Zinaida V. Iskusstvo oratora. Moskva: IVÈSÈP; Znanie, 2007. <<http://www.studfiles.net/preview/395684>> 05.02.2018]

Скрипник, Яна Н., Тамара М. Смоленская. Фонетика современного русского языка. Учебное пособие. Ставрополь: Изд-во СГПИ, 2010.

[Skripnik, Iāna N., Tamara M. Smolenskaiā. Fonetika sovremennogo russkogo iazyka. Uchebnoe posobie. Stavropol': Izd-vo SGPI, 2010]

Шанский, Николай М., Валерий В. Иванов. Современный русский язык. В трех частях. Часть I. Москва: Просвещение, 1987.

[Shanskii, Nikolaï M., Valerii V. Ivanov. Sovremennyi russkii iazyk. V trekh chastiakh. Chast' I. Moskva: Prosveshchenie, 1987]

Извори

<<http://www.bolshoyvopros.ru/questions/1721149-ne-odin-ili-ni-odin-kak-pravilno-pisat.html>> 10.03.2018.

<<http://www.bolshoyvopros.ru/questions/576099-kak-pravilno-pisat-legetimnyj-legitimnyj-ligitimnyj-ligetimnyj.html>> 10.03.2018.

<<http://www.bolshoyvopros.ru/questions/1447094-kak-pravilno-pisat-i-ili-e-v-slovah-vybiraem-vyberite-pochemu.html>> 15.02.2018.

<<http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1224478>> 10.03.2018.

<<http://www.otvet.mail.ru/question/75989968>> 15.02.2018.

<<http://www.marmore-text.ru/ni-pri-chem-ili-ne-pri-chem-kak-pisat-pravilno.html>> 03.02.2018.

<<https://www.otvet.mail.ru/question/40407254>> 15.02.2018.

<<https://www.otvet.mail.ru/question/28797201>> 15.02.2018.

<<https://www.otvet.mail.ru/question/44594319>> 10.03.2018.

<https://www.ria.ru/20191209/1562066714.html?rcmd_alg=collaboration2> 09.12.2019.

<<https://www.yandex.ru/>> 02.02.2018, 15.02.2018, 10.03.2018.

<<https://www.znaniya.com/task/10084730>> 02.02.2018.

<<https://www.znaniya.com/task/7842595>> 15.02.2018.

Драгана Поповић

РЕАЛИЗАЦИЯ РУССКИХ ФОНЕМ /Е/ И /А/ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ОРФОГРАФИЧЕСКИХ ОШИБОК ИНТЕРНЕТ-ПОЛЬЗОВАТЕЛЕЙ

Резюме

В данной статье орфографические ошибки носителей русского языка, найденные в интернете, используются в качестве источника информации, способствующего исправлению орфоэпических ошибок иностранцев, изучающих русский язык. Речь идет о голосовой реализации фонем /е/ (графический знак *е*) и /а/ (графические знаки *я*, *а*) в безударных слогах после мягких согласных (в первом предударном слоге и во всех остальных безударных слогах). Произношение звуков в названных позициях часто с трудом осваивается иностранцами. Анализ слов, неправильно написанных людьми, для которых русский язык является родным, показал, какие звуки они произносят в рассматриваемых позициях, что может помочь иностранцам в освоении произношения данных звуков.

Ключевые слова: русский язык как иностранный, фонетика, фонема, орфография, орфоэпия, фонетическая транскрипция.